

Ouders, pleegouders en professionals: posities en samenwerking

Willeke Daamen

Colofon

Heeft u vragen naar aanleiding van deze publicatie?
Neem dan gerust contact met ons op.

Nederlands Jeugdinstituut

Postbus 19221, 3501 DE Utrecht
Telefoon: (030) 230 63 44
www.nji.nl/pleegzorg

Stichting Kinderpostzegels Nederland

Schipholweg 97
2316 XA Leiden
Telefoon: (071) 525 98 00
www.kinderpostzegels.nl

Auteurs

Willeke Daamen
Utrecht, augustus 2014

Fotografie

Martine Hoving

Inleiding

Een goede samenwerkingsrelatie tussen ouders, kind, pleegouders, het netwerk en betrokken professionals is van essentieel belang voor de ontwikkeling van het kind in het pleeggezin en de stabiliteit van de plaatsing. Een wederzijdse acceptatie, gedeelde doelen en duidelijke afspraken hebben een positieve invloed op de ontwikkeling van het kind (Haans, Robbroeckx, Hoogeduin & Van Beem-Kloppers, 2009; Leathers, 2003). Een goede samenwerking is in de pleegzorgpraktijk echter niet vanzelfsprekend.

De manier waarop de samenwerking idealiter vorm krijgt hangt af van het type pleegzorgplaatsing. In de pleegzorg hulpverleningsvariant staat het besluit waar en bij wie het kind langdurig gaat wonen nog niet vast. Er wordt geprobeerd de oorspronkelijke gezinssituatie te verbeteren, zodat het kind weer terug naar huis kan na de uithuisplaatsing (Steensma, 2004). In de samenwerking is het dan ook van groot belang dat er intensief wordt samengewerkt, dat er wordt gewerkt aan een goede relatie tussen ouder(s) en kind en dat er met ouders intensief wordt gewerkt aan de veranderingen die nodig zijn voor hereniging (Child Welfare Information Gateway, 2011). In de pleegzorg opvoedingsvariant is duidelijk dat de pleegzorgplaatsing van het kind langdurig zal zijn en dat het dus gedurende een lange periode niet naar terug naar huis zal kunnen. In de samenwerking is het dan ook van belang dat er gezamenlijk wordt gestreefd naar het creëren van een veilige plek voor het kind, naar continuïteit, opvoedingszekerheid en naar een optimale ontwikkeling van het pleegkind. De samenwerking met ouders is ook in deze pleegzorgvariant van belang, maar is anders van aard. De focus ligt in deze variant meer op goed contact tussen ouder en kind en het ondersteunen van ouders in het verdragen en leren accepteren van de plaatsing (De Baat, Van den Bergh & De Lange, 2014).

Er is nog weinig onderzoek gedaan de werkzame elementen van een goede samenwerking tussen ouders, pleegouders, pleegkinderen en professionals. Er is wel zicht op factoren die van invloed zijn op:

- de mate van participatie van ouders;
- de ouder-kindrelatie;
- hulp aan ouders;
- hoe een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders bevordert kan worden en
- hoe gestreefd kan worden naar een gezamenlijke samenwerking met alle betrokkenen rondom een pleegkind.

In deze review staan deze onderwerpen centraal.

Dit artikel is gebaseerd op een literatuursearch die is uitgevoerd door de Universiteit Leiden (zie bijlage). Tevens is de kennis uit de Richtlijn Pleegzorg (De Baat, Van den Bergh, De Lange, 2014) benut, zodat beide documenten zo goed mogelijk op elkaar aansluiten. Deze review kan gezien worden als een specifiekere en afgebakende weergave van de richtlijn.

Participatie van ouders bij de pleegzorgplaatsing

Betrokkenheid van ouders bij de pleegzorgplaatsing van hun kind is in de meeste gevallen vanzelfsprekend. De mate van participatie en betrokkenheid kan echter per situatie, per kind en per ouder verschillen. Participatie van ouders bij de pleegzorgplaatsing kan volgens onderzoek verschillende effecten hebben. Positieve effecten die naar voren komen zijn bijvoorbeeld: grotere motivatie tot verandering bij ouders, betere ouder-kindrelatie, betere identiteitsontwikkeling bij het kind en meer succesvolle terugplaatsingen (McWey & Mullis, 2004; Robberechts, Klingels, Van Holen & Vanderfaillie, 2013). Daarentegen komen er ook negatieve effecten naar voren uit

onderzoek, namelijk: grotere kans op een afgebroken plaatsing en meer gedrags- en emotionele problemen bij kinderen (Robberechts et al., 2013). Een verklaring voor de tegenstrijdige resultaten kan zijn dat de effecten per kind en per ouder verschillend kunnen zijn. Het is dus van belang in de begeleiding van (pleeg)ouders en pleegkinderen hier rekening mee te houden. Meer participatie van ouders heeft niet per definitie een positief effect op het welzijn van het pleegkind.

De Baat en de Lange (2013) hebben een aantal kenmerken van ouderparticipatie in pleegzorg opgesteld:

- Ouders verdragen de pleeggezinplaatsing, accepteren deze in de loop van tijd en geven het kind 'toestemming' om in het pleeggezin te verblijven.
- Pleegouders respecteren de band tussen ouders en kind en werken mee aan een bezoeksregeling.
- Het contact tussen ouders en kinderen wordt door beiden als prettig ervaren.
- Ouders staan open voor en werken mee met hulpverlening.

Factoren die de participatie van ouders beïnvloeden

Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op de mate van participatie van ouders. De factoren zijn te onderscheiden in een aantal clusters, namelijk: ouderkenmerken, kindkenmerken, de relatie tussen ouders en de pleegzorgbegeleider en de (gezins)voogd en de relatie tussen ouders en pleegouders.

Ouderkenmerken

Er zijn verschillende kenmerken van ouders die van invloed zijn op de mate van participatie:

- Geslacht; moeders blijken een grotere participerende houding te hebben dan vaders (Poirier & Simard, 2006).
- Eenoudergezin; er is meer participatie wanneer ouders nog bij elkaar zijn dan wanneer ouders niet meer samen zijn (Poirier & Simard, 2006).
- Reden uithuisplaatsing; verwaarlozende, fysiek mishandelende ouders en daders van seksueel misbruik participeren meer dan ouders met psychische- of verslavingsproblematiek (Poirier & Simard, 2006).
- Afstand; de afstand die ouders moet overbruggen om hun kind te kunnen bezoeken blijkt van invloed te zijn: hoe verder de afstand hoe minder de participatie (Alpert & Britner, 2009; Delfabbro, Barber & Cooper, 2002).
- Gevoel bij de plaatsing: wanneer ouders het gevoel hebben er alles aan gedaan te hebben de plaatsing te voorkomen dan is hun mate van participatie groter dan wanneer ouders dat gevoel niet hebben (Haans, Dijkstra, Kleemans & Robbroeckx, 2002). Daarnaast kunnen gevoelens als angst en schaamte als gevolg van de plaatsing de participatie belemmeren (Marcenko, Brown, De Voy & Conway, 2010).
- Het sociale netwerk; wanneer ouders sociale steun ontvangen uit hun netwerk participeren zij meer (Haans et al., 2002).

De participatie van ouders is een dynamisch proces en kan gedurende de pleegzorgplaatsing veranderen (Poirier & Simard, 2006). Uit onderzoek blijkt dat veranderingen in de situatie van ouders bijdragen aan de mate van participatie. Door bijvoorbeeld toename van problematiek als financiële problemen, psychische en verslavingsproblematiek neemt de mate van participatie af. Daarin blijkt ook de combinatie van meerdere problemen samen te hangen met de afname van participatie (Whittakker, 1981; in Poirier & Simard, 2006; Marcenko et al., 2010; Platt, 2012).

Kindkenmerken

Er zijn twee kindkenmerken die volgens onderzoek van invloed zijn op de mate van participatie van ouders. Uit onderzoek blijkt dat ouders van kinderen die geplaatst zijn in pleegzorg vanwege ernstige gedragsproblematiek van het kind minder participeren dan ouders van kinderen die geplaatst zijn vanwege andere problemen (Delfabbro et al., 2002; Poirier & Simard, 2006). Het tweede kenmerk dat van invloed is, is de mate van welzijn van het kind. Als het goed gaat met het kind participeren ouders meer dan wanneer het niet goed gaat (Haans et al., 2002).

Samenwerking met de pleegzorgbegeleider

De mate waarin ouders de plaatsing hebben geaccepteerd is van invloed op de mate van participatie van ouders. De pleegzorgbegeleider kan ouders ondersteunen in dit acceptatieproces. Er zijn verschillende kenmerken van de pleegzorgbegeleider die ondersteunend zijn aan het acceptatieproces en de participatie van ouders bevorderen. De kenmerken zijn:

- Flexibiliteit; strategieën die de pleegzorgwerker inzet moeten worden afgestemd op de kenmerken en behoeften van de individuele ouder (Saint-Jacques, Drapeau, Lessard & Beaudoin, 2006).
- Openheid; de pleegzorgwerker dient transparant te zijn over het welzijn van het kind, de doelstellingen van het hulpverleningsplan en over wat wordt vastgelegd in het dossier (Altman, 2008; Saint-Jacques et al., 2006).
- Interesse tonen in de ouder als individu; het is van belang dat de pleegzorgbegeleider de ouder probeert te begrijpen en dat hij wil begrijpen wat heeft geleid tot de problemen die de ouder op dit moment heeft. Er moet dus verder gekeken worden dan de mishandelende ouder (Saint-Jacques et al., 2006).
- Nastreven van gelijkwaardigheid; ouders die het gevoel hebben dat de pleegzorgwerker macht over hen heeft vertonen meer weerstand. Wanneer ouders het gevoel hebben dat ze gelijkwaardig worden benaderd, dan zijn zij eerder geneigd een positieve relatie aan te gaan met de pleegzorgwerker (Drumbrills, 2006; in Alpert & Britner, 2009). Een gelijkwaardige relatie kan gecreëerd worden door respect te tonen naar ouders, te luisteren naar hun zorgen en gezamenlijk deze zorgen proberen weg te nemen, gezamenlijk besluiten te nemen en ouders te faciliteren een emotionele band te onderhouden met hun kind (Petr & Enriken; in Alpert & Britner, 2009).

Naast deze factoren is er ook een aantal factoren dat negatief samenhangt met de participatie van ouders, bijvoorbeeld het hebben van meerdere pleegzorgbegeleiders, langere tijd tussen de bezoeken, niet de hulp krijgen die nodig is en het gevoel hebben dat er meer hulp geboden zou kunnen worden (Chapman, Gibbon, Barth, McCrae & de NSCAW onderzoeksgroep, 2003; in Alpert & Britner, 2009). Ook de duur van de relatie tussen de pleegzorgbegeleider en de ouder blijkt een negatief effect te hebben op de participatie: hoe langer de relatie, hoe minder de participatie. Ouders geven hiervoor als mogelijke verklaring dat de hoop op terugkomst van het kind in het gezin samenhangt met de duur van de relatie. In het begin heeft de ouder wellicht nog veel hoop en is daardoor extra gemotiveerd, dit wordt na verloop van tijd steeds minder. Daarnaast is het ook mogelijk dat de kwaliteit van de begeleiding naar verloop van tijd afneemt (Alpert & Britner, 2009).

Uit onderzoek van Alpert (2005) blijkt dat ouders vaak ontevreden zijn over de begeleiding die zij ontvangen wanneer hun kind in pleegzorg is geplaatst. De focus van de begeleiding lijkt namelijk met name te liggen op het kind en op pleegouders. De punten waar ouders het meest ontevreden over zijn, zijn volgens de onderzoekers de manier waarop er gecommuniceerd wordt met ouders, de beschikbaarheid van de pleegzorgbegeleider, de mate waarin ouders gerespecteerd worden, de mate waarin ze betrokken worden bij beslissingen rondom hun kind en tot slot onduidelijkheid over hun rechten. Zij waren het meest tevreden over hun begeleider wanneer de begeleider met hen meewerkt aan een hereniging met het kind, ouders voorbereidt op belangrijke gesprekken en voor hen opkomt tijdens deze gesprekken, duidelijke verwachtingen schept en respect toont voor de culturele achtergrond van ouders (Kapp & Vela, 2004; in Alpert, 2005). Ook Settebø (2013) benadrukt dat het voor ouders van groot belang is dat zij begrijpen wat het doel van de plaatsing is, hoe de organisatie en procedures van pleegzorg eruitzien en begrijpen wat hun rechten en plichten zijn in dit proces. Wanneer ouders hier niet van op de hoogte zijn (gebracht) is de mate van participatie vaak lager dan ouders die hier wel van op de hoogte zijn.

Samenwerking met de (gezins)voogd

De samenwerking met de (gezins)voogd is van invloed op de participatie van ouders. Uit onderzoek blijkt dat ouders vaak ontevreden zijn over de begeleiding die zij ontvangen van hun (gezins)voogd. Uit onderzoek van Klooster en Van Burik (2000) geeft één van de ouders aan: “de pleegouders krijgen veel ondersteuning van de hulpverlening maar wij zitten maar in dat lege huis en wij moeten het allemaal zelf uitzoeken. De voogdes zien we maar een paar keer per jaar”. Uit ander onderzoek blijkt dat maar een kwart van de ouders van langdurig in pleegzorg geplaatste kinderen, contact had met een (gezins)voogd en dat de helft daarvan ontevreden was over die begeleiding (Maaskant, 2007).

Samenwerking met pleegouders

Voor de participatie van ouders is het van belang dat pleegouders positief tegenover deze participatie staan. Ouders bij wie pleegouders positief tegenover de participatie staan, nemen meer deel aan beslissingen en activiteiten die het kind aangaan dan ouders bij wie pleegouders hier negatief tegenover staan (Poirier & Simrad, 2006). Om goed te kunnen participeren is het van belang dat ouders de plaatsing verdragen en accepteren. Pleegouders kunnen ouders helpen in dit proces. Ondersteunend aan dit proces is dat ouders zich gerespecteerd voelen door pleegouders en zich betrokken voelen bij de opvoeding en begeleiding van hun kind (Haans et al., 2002). Ouders participeren daarnaast meer wanneer er rolduidelijkheid is tussen pleegouders en ouders (Kufeldt, 1995; in Poirier & Simrad, 2006). Voor een goede participatie is het belangrijk dat pleegouders en ouders in staat zijn ieders rol en de overlap daartussen te accepteren (Kufeldt & Allison, 1990; in Poirier & Simrad, 2006).

Ouder-kindcontacten

Over de effecten van ouder-kindcontacten op het pleegkind en de relatie tussen ouders en kind worden in onderzoek verschillende resultaten gevonden. Een aantal onderzoekers stelt bijvoorbeeld dat de frequentie van de contacten samenhangt met de mate van binding van het kind aan de ouder: hoe hoger de frequentie, hoe sterker de binding (Leathers, 2003). Andere onderzoekers hebben onderzocht of de frequentie van de contacten samenhangt met het welzijn van het kind. Er bleek geen samenhang te zijn met de frequentie (Van den Bergh & Wetering, 2010; Maaskant, 2007), maar wel met de kwaliteit van de relatie. Een kwalitatief goede relatie heeft een positieve invloed op het welzijn van het kind (Maaskant, Hermanns & Bos, 2007; Strijker & Knorth, 2009). Een aantal onderzoekers heeft gevonden dat een veranderende frequentie van de bezoeken een risicofactor is voor het welzijn van het kind. Een pleegkind heeft veel behoefte aan structuur en continuïteit (Browne & Moloney, 2002; Lambermon, 2005; Leathers, 2003). Continuïteit en regelmaat in de bezoeken zijn dan ook een beschermende factor voor het welzijn van het kind (Bastiaensen & Kramer, 2012).

Het opbouwen van een goede binding tussen ouder en kind heeft een aantal voordelen, met name met het oog op een hereniging (Delfabbro et al., 2002). Een sterke binding heeft echter ook een belangrijk nadeel: een sterke binding met ouders kan loyaliteitsconflicten met zich meebrengen voor het pleegkind en kan binding met pleegouders in de weg staan (Leathers, 2003). Uit onderzoek blijkt dat het van belang is dat pleegouders achter de bezoeken met ouders staan. Wanneer dit niet zo is kan het pleegkind in een loyaliteitsconflict komen omdat het loyaal blijft aan ouders. Een loyaliteitsconflict is nadelig voor de ontwikkeling van het kind (Van den Bergh, Weterings & Schoenmakers, 2011; Leathers, 2003). Daarnaast blijkt uit onderzoek dat een bezoek van of aan ouders vaak een kortdurend negatief effect heeft op de gemoedstoestand van het pleegkind. De overgangssituatie leidt regelmatig tot een toename van gedragsproblemen (Brown & Calder, 1999; Buehler, Rhodes, Orme & Cuddeback, 2006; Haight, Black, Mangelsdorf, Giorgio, Schoppe & Szewczyk, 2002; Vanderfaellie & Van Holen, 2010; Wilson, Sinclair, Taylor, Pithouse, Sellick, 2004; Weterings & Van den Bergh, 2010). Uit onderzoek komt een zorgwekkend percentage: ongeveer 40% van de pleegkinderen vertoont een terugval in het functioneren na een bezoek van of aan ouders (Mouissie, 2006; Weterings, 2009).

Uit onderzoek van Haight, Kagle en Black (2003) blijkt dat de gehechtheid een belangrijke factor is in het effect van de ouder-kind contacten. Voor kinderen die gedesorganiseerd gehecht zijn kunnen contacten met ouders schadelijk zijn. De onderzoekers stellen dan ook dat de contacten met ouders alleen plaats moeten vinden wanneer dit in het belang van het kind is en wanneer ouders in staat worden geacht een gezonde relatie met het kind op te bouwen.

Er is naast deze risico's ook een aantal beschermende factoren bekend voor het welbevinden van kinderen in contacten met ouders (Bastiaensen & Kramer, 2012):

- de inzet van begeleiding om de kwaliteit van het contact te verbeteren;
- hulp voor het kind, de ouders en de pleegouders bij het verwerken en hanteren van de bezoeken;
- wederzijdse acceptatie tussen ouders en pleegouders;
- overeenstemming tussen alle betrokkenen over het bezoek;
- een zo natuurlijk mogelijke integratie in het dagelijks leven van het kind met soepele overgangsmomenten. In de meest ideale situatie betekent dit dat: de frequentie en duur van de bezoeken naar behoefte van het pleegkind zijn ingevuld, de plaats in het pleeggezin of in het gezin van oorsprong is en er geen begeleiding van de bezoeken nodig is.

Uit onderzoek blijkt dat de omgeving waar de ouder-kind contacten plaatsvinden belangrijk is voor een positief effect. Salveron, Lewig en Arney (2009) benoemen dat ouders zich op veel plekken niet geaccepteerd voelen doordat men veroordelend reageert op het gegeven dat hun kind in pleegzorg terecht is gekomen. Voor een positief ouder-kind contact is het dan ook van groot belang dat de contacten plaatsvinden in een open ondersteunende omgeving. Het bezoek laten plaatsvinden op het kantoor van een pleegzorgaanbieder of bureau jeugdzorg wordt sterk afgeraden. Haight en collega's (2003) noemen dat het van belang is dat het bezoek plaatsvindt in een omgeving met een huiselijke setting. Salveron en collega's (2009) noemen naast de omgeving dat ook de activiteiten die plaatsvinden tijdens het ouder-kind contact van groot belang zijn. Zij benoemen dat ouders concrete handvatten en activiteiten moeten krijgen aangeboden die zij kunnen toepassen om het ouder-kind contact in te vullen. Dit zorgt ervoor dat ouders tijdens het ouder-kind contact meteen kunnen leren welke positieve activiteiten zij met hun kind kunnen doen, kunnen leren hoe hun kind daarop reageert en een positieve ervaring hebben in de interactie met hun kind. Positieve ervaringen in de interactie zijn voor veel ouders van kinderen in pleegouders schaars. De positieve ervaring sterkt het zelfvertrouwen van ouders.

Om er zorg voor te dragen dat de contacten met ouders voor pleegkinderen niet schadelijk is hebben Weterings en Van den Bergh (2012) een drietal aandachtspunten opgesteld waarmee rekening moet worden gehouden bij de beslissing over ouder-kind contacten:

1. Aandacht besteden aan de reacties van het pleegkind op de contacten met zijn ouders en de overgang naar pleegouders en deze zien als een serieus criterium om contacten te regelen zodanig dat het kind er niet onder lijdt (Leathers, 2003).
2. De betekenis van de ouder in het leven van het kind, gezien de geschiedenis met zijn ouder vóór de uithuisplaatsing. De ouder kan hier aangesproken worden op zijn blijvende verantwoordelijkheid als ouder voor de zorg voor zijn kind. Daarvoor is het niet noodzakelijk dat hij de zorg zelf uitvoert.
3. Het doel van de plaatsing. Als het de bedoeling is dat het kind daadwerkelijk wordt teruggeplaatst, dan kan het alleen in het ontwikkelingsbelang van het kind zijn als hij nog enige relatie heeft met zijn ouder waarop voortgebouwd kan worden. Dit betekent ook dat terugplaatsing niet te lang uitgesteld moet worden, omdat een jong kind meestal binnen een jaar een redelijk tot goede gehechtheidsrelatie met zijn pleegouder kan hebben en zijn ouder te ver op de achtergrond geraakt kan zijn. Duurt het niet te lang voor het kind, dan is de ouder nog vertrouwd en kan 'weer bij moeder wonen' niet beangstigend zijn. Hetzelfde geldt voor een wat ouder kind.

Hulp en begeleiding aan ouders

Hulp en begeleiding voor ouders is van groot belang wanneer hun kind uit huis wordt geplaatst, voor zowel hun eigen welzijn als voor het welzijn van het kind. Hulp kan nodig zijn om ouders te helpen met problemen die zij hebben, het verlies en de ervaring van de uithuisplaatsing te verwerken en om hen emotioneel te ondersteunen zodat zij adequate beslissingen voor het kind kunnen maken. Welke hulp en ondersteuning nodig is, is afhankelijk van de pleegzorgvariant. In de hulpverleningsvariant kan het kind mogelijk weer terug naar huis en daar dient de hulp en begeleiding dan ook op gericht te zijn. In de opvoedingsvariant ligt de focus op een langdurig verblijf in pleegzorg en zal de hulp en begeleiding aan ouders dus anders van aard zijn. De beslissing over het toekomstperspectief van pleegkinderen wordt een opvoedingsbesluit genoemd, voor meer informatie hierover zie: *Het nemen van een opvoedingsbesluit: wat werkt?* (Daamen, 2014).

Onderzoek en intensieve hulp aan ouders in de hulpverleningsvariant

De hulpverleningsvariant van pleegzorg kent twee doelen: onderzoeken of het kind mogelijk weer terug naar huis kan en het begeleiden van ouders zodat zij de zorg van het kind weer op zich kunnen nemen. De ondersteuning die ouders nodig hebben is afhankelijk van de problematiek van ouders en van het kind. Uit onderzoek blijkt dat de kans op hereniging groter wordt wanneer ouders een vorm van intensieve opvoedingsondersteuning ontvangen (Fraser, 1996).

Uit onderzoek van Van den Bergh en Weterings (2010) blijkt dat ouders soms onvoldoende ondersteuning ontvangen om na de uithuisplaatsing een andere relatie met hun kind op te kunnen bouwen. Dit belemmert ouders in de mogelijkheid om de zorg van het kind weer op zich te kunnen nemen. Om ouders daadwerkelijk de kans te bieden deze zorg weer op zich te nemen is het noodzakelijk dat ouders intensief begeleid worden om nieuwe vaardigheden aan te leren en een nieuwe manier van omgaan met hun kind aan te leren.

De rol die de pleegzorgbegeleider in dit proces heeft is afhankelijk van de organisatie waar de pleegzorgbegeleider werkt. Er zijn grofweg twee rollen: het begeleiden van ouders of samen met de casemanager of (gezins)voogd ouders helpen de juiste hulp te krijgen (De Baat & De Lange, 2013). De pleegzorgbegeleider begeleidt ouders sowieso bij het verloop van de plaatsing. In het buitenland is ervaring met het koppelen van ouders aan een 'maatje' die ouders wegwijs maakt in de jeugdzorg (waaronder de zorgaanbieder, bureau jeugdzorg en de rechtbank). Uit onderzoek blijkt dat kinderen van ouders met een maatje een vier keer zo grote kans hebben om weer terug naar huis te gaan (Berrick, 2011).

Verliesverwerking en roldifferentiatie in de opvoedingsvariant

De opvoedingsvariant van pleegzorg houdt in dat het kind gedurende een langere periode niet terug naar huis kan. Dit betekent dat ouder begeleid moeten worden in dit verlies. Het is van belang dat zij de plaatsing kunnen verdragen, het leren te accepteren en een invulling kunnen geven aan hun nieuwe ouderrol. Dit zijn belangrijk voorwaarden voor het kind om zich aan pleegouders te kunnen hechten (De Baat & De Lange, 2013). De Baat en De Lange (2013) hebben een aantal doelen opgesteld die de pleegzorgbegeleider met ouders in de begeleiding kan nastreven:

- ouders weten wat de redenen zijn waarom hun kind moet opgroeien in een pleeggezin;
- ouders aanvaarden de andere plaats van hun kind in hun leven;
- ouders houden zich aan de bezoeksregeling en komen naar besprekingen in het zorgteam;
- ouders geven het kind toestemming dat het mag opgroeien in een pleeggezin (in verband met loyaliteit van het kind);
- ouders belasten het kind niet met hun persoonlijke problemen;
- er is een respectvolle samenwerking tussen ouders en pleegouders, waarbij de taakverdeling helder is.

Voorbeelden van methodieken die in kunnen worden gezet om ouders te begeleiden in dit proces zijn 'ouderbegeleiding bij roldifferentiatie' (Haans et al., 2009) en 'ouderbegeleiding na een opvoedbesluit' (deze interventie is in samenwerking PI Research door De Rading, Parlan en Zandbergen ontwikkeld). Beide methodieken zijn erop gericht ouders te helpen in het acceptatieproces en te ondersteuning in het vinden van hun nieuwe rol ten opzichte van het kind.

Bevorderen van samenwerking tussen ouders en pleegouders

Een stabiele plaatsing van een pleegkind is voor de ontwikkeling van het kind van groot belang. Een belangrijke voorwaarde voor een stabiele plaatsing en een gezonde ontwikkeling van het kind is een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders.

De Baat en De Lange (2013) hebben een aantal kenmerken geformuleerd waar een goede samenwerkingsrelatie tussen ouders en pleegouders aan is te herkennen:

- Ouders en pleegouders zijn het eens over de doelen van de plaatsing en handelen in het belang van het kind;
- pleegouders geven ouders en andere belangrijke personen uit het netwerk een (structurele) plek in het leven van het kind. Zij accepteren de ouders (als mens) onvoorwaardelijk, zijn in staat lastig gedrag van ouders te hanteren en ouders bij te staan in de aanpak van hun kind;
- ouders verdragen de plaatsing en accepteren het langzamerhand en erkennen pleegouders als opvoeders van hun kind. Zij tonen hun bereidheid te willen leren van succesvolle elementen uit de aanpak van de pleegouders;
- er is sprake van wederzijds respect en open communicatie tussen ouders en pleegouders;
- het kind voelt zich vrij om positief te spreken over ouders in aanwezigheid van pleegouders en andersom.

Ondersteuning van ouders en pleegouders in samenwerking

Ouders zijn vaak niet vrijwillig in pleegzorg terecht gekomen, dit brengt een bepaalde weerstand met zich mee. Om deze weerstand weg te nemen is het van belang dat snel duidelijk is wie wat waar doet en wanneer (McKay & Bannon, 2004). De taken en verantwoordelijkheden moeten door de pleegzorgbegeleider helder naar ouders en pleegouders worden gecommuniceerd zodat hier geen misverstanden over kunnen ontstaan. Daarnaast moet ook helder zijn welke onderwerpen open zijn voor discussie en over welke onderwerpen niet gediscussieerd wordt

(Trotter, 2007). De begeleider heeft daarnaast ook een voorbeeldfunctie richting ouders en pleegouders: door duidelijke afspraken te maken, afspraken ook na te komen en gericht te zijn op het gezamenlijk oplossen van problemen leren ouders en pleegouders hoe constructief samengewerkt kan worden. Daarnaast kan de pleezorgbegeleider ouder, pleegouders en het pleegkind probleemoplossende vaardigheden leren. (Trotter, 2007).

Naast bovenstaande bevindingen uit onderzoek, hebben De Baat & De Lange (2013) samen met pleezorgbegeleiders en gedragswetenschappers een aantal activiteiten opgesteld die de pleezorgbegeleider kan inzetten om de samenwerking tussen ouders en pleegouders te versterken (De Baat & De Lange, 2013):

- Heldere en haalbare afspraken maken in het zorgteam. Het zorgteam bestaat uit ouders en kind, pleegouders, belangrijke personen uit het netwerk, pleezorgbegeleider en (gezins-)voogd. Een gezamenlijke overeenkomst, bijvoorbeeld over de doelen van de plaatsing, bevordert goed contact tussen de ouders, de pleegouders en het pleegkind;
- goed luisteren naar alle betrokkenen, doorvragen, geen oordelen geven en een ieder proberen te begrijpen;
- onderlinge verhoudingen tussen alle betrokkenen goed in kaart brengen;
- aandacht voor een ieders wensen (meerzijdige partijdigheid) met een focus op de gedeelde wens dat het kind goed opgroeit (omdat je daarmee op één lijn kunt komen).

Wat hebben ouders nodig?

Uit onderzoek blijkt dat ouders een constructieve samenwerkingshouding aannemen wanneer zij (Klooster & Burik, 2000; Hermanns, 2008):

- weten dat hun kind 'het daar goed heeft';
- geïnformeerd worden over hoe het met hun kind gaat;
- een vorm vinden voor de ouderrol op afstand, bijvoorbeeld door op belangrijke momenten zoals verjaardagen, ziekte en schooluitvoeringen op een of andere manier aanwezig te zijn;
- geholpen worden in de relatie met pleegouders;
- aandacht voor hun persoonlijke invulling van het niet meer opvoeder zijn.

Selectie en ondersteuning van pleegouders in contact met ouders

In de Europese kwaliteitscriteria voor uithuisgeplaatste kinderen (Quality4Children, 2007) en door de Child Welfare League of America (CWLA) (CWLA, 1995) zijn criteria opgesteld voor pleegouders. Eén van de criteria is dat de pleegouder de relatie tussen het pleegkind, zijn ouder(s), zijn familie en zijn leeftijdsgenoten moet kunnen ondersteunen. De CWLA heeft hierbij een aantal aspecten benoemd die van belang zijn om een samenwerkingsrelatie aan te kunnen gaan met ouders en die bij de selectie van pleegouders overwogen moeten worden: levenservaring, volwassenheid, communicatieve vaardigheden, mogelijkheid tot het vervullen van verschillende rollen en mogelijke behoefte aan extra ondersteuning of training (Lewis & Callaghan, 1993; Sanchirico & Jablonka, 2000).

Tijdens de plaatsing kan de pleezorgbegeleider de pleegouders ondersteunen bij het faciliteren en stimuleren van ouder-kind contacten. Deze specifieke ondersteuning kan bijvoorbeeld bestaan uit het bieden van een training of coaching (Choy & Schulze, 2009; Sanchirico & Jablonka, 2000). In de ondersteuning aan pleegouders is het van belang dat de pleezorgbegeleider luistert naar pleegouders, suggesties aandraagt en bespreekt met pleegouders hoe deze suggesties kunnen worden uitgevoerd. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij de pleegouders (Choy & Schulze, 2008).

Voorbeeldfunctie en/of co-ouderschap

Pleegouders kunnen ook een voorbeeldfunctie hebben voor ouders. Allereerst kunnen pleegouders de ouder-kind contacten bij ouders en kind stimuleren en faciliteren (Sanchirico & Jablonka, 2000). Tijdens de bezoeken van ouders aan het pleeggezin kunnen pleegouders ook aan ouders laten zien hoe zij omgaan met het kind en de opvoeding en wat daarin wel en niet goed werkt.

Linares, Montalto, Li en Oza (2006) hebben voor een effectiviteitsonderzoek aan het interventie programma Incredible Years een extra component toegevoegd waaraan ouders en pleegouders gezamenlijk deelnemen. Dit component is gericht op het creëren van co-ouderschap. Uit het onderzoek blijkt dat de gezamenlijke deelname

aan de interventiecomponent de samenwerking tussen pleegouders en ouders verbetert. De onderzoekers geven als mogelijke verklaring hiervoor dat door een gezamenlijke deelname de ruimte voor pleegouders en ouders ontstaat om samen opvoedingsvaardigheden, aanpakken en vragen te bespreken. Deze ruimte krijgen of nemen zij in de dagelijkse praktijk vaak niet. Uit het follow-up onderzoek bleek het effect op co-ouderschap te zijn verminderd. De onderzoekers bevelen aan om in de pleegzorg een structuur te ontwikkelen waarin co-ouderschap tussen pleegouders en ouders wordt gestimuleerd.

Voor meer informatie over (effectieve) interventies in de pleegzorg zie: *Effectieve interventies voor pleegkinderen en pleegouders* (Zoon, 2014).

Een goede samenwerking tussen alle betrokken hulpverleners rond de ouders, het kind, pleegouders en hun beider netwerk

In de zorg rondom een pleegkind vele partijen betrokken. Iedere partij heeft zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Om goede ondersteuning te kunnen bieden aan het pleegkind, ouders en pleegouders is het van belang dat alle partijen goed samenwerken. Gezien er zoveel partijen betrokken zijn, zijn er meerdere factoren die van belang zijn om een goede samenwerking op te kunnen bouwen. Dit hoofdstuk geeft weer wie er betrokken zijn bij de zorg rondom een pleegkind, gaat in op relevante factoren die van invloed zijn en geeft tenslotte werkzame elementen voor een goede samenwerking weer.

Zorgteam

Voor de stabiliteit van de plaatsing en de ontwikkeling van het pleegkind is het van belang dat er een goede samenwerking is tussen alle betrokkenen rondom het pleegkind. Ouders, pleegouders, het pleegkind (indien ouder dan 12 jaar), de (gezins)voogd, de pleegzorgbegeleider en eventuele andere betrokkenen zoals hulpverleners zijn belangrijke betrokkenen rondom het pleegkind. De MO groep (tegenwoordig Jeugdzorg Nederland) omschrijft dat deze betrokkenen het zorgteam vormen. Voor een goede afstemming is het volgens hen van belang dat het zorgteam bij de start van de plaatsing bijeenkomt om afspraken te maken over de plaatsing en gezamenlijk een eerste hulpverleningsplan opstelt. Voor de pleegzorgplaatsing inventariseert het zorgteam de ondersteuningsbehoefte van het kind en welke aanvullende hulpverlening er eventueel nodig is om deze ondersteuning te kunnen bieden. In de hulpverleningsvariant van pleegzorg komt het zorgteam vaak bij elkaar. In de opvoedingsvariant ligt de frequentie lager (Steensma, 2004). De pleegzorgbegeleider heeft een belangrijke regiefunctie in het verloop van de samenwerking tussen alle betrokkenen. De pleegzorgbegeleider monitort of de samenwerking en de ingezette hulp de gewenste resultaten opbrengt, de gewenste ontwikkeling van het kind is geborgd en of er een gezonde balans tussen draagkracht en draaglast is voor pleegouders (De Baat & De Lange, 2013).

Wensen pleegouders

Hudson en Levasseur (2002) hebben onderzoek gedaan naar de ondersteuningsbehoeften van pleegouders. Op het gebied van samenwerking blijkt dat pleegouders het van groot belang vinden dat ze gezien worden als een volwaardige partner in de zorg rondom het pleegkind. De onderzoekers benoemen als belangrijkste voorwaarden hiervoor respect en erkenning. Pleegouders willen betrokken worden in de plannen die rondom het pleegkind gemaakt worden. Zij zien het pleegkind tenslotte het vaakst en hebben dan ook veel informatie over de wensen en behoeften van het kind. Voor een goede samenwerking is het volgens de onderzoekers dus van belang dat de pleegzorgbegeleider pleegouders betreft in het maken van plannen, bij het inschakelen van extra hulp en hen bevraagt op hun kennis en expertise over het pleegkind.

Invloed van ondersteuningsstructuur op samenwerking

Mosek (2004) heeft kwalitatief onderzoek gedaan naar drie verschillende pleegzorgmodellen. In deze drie modellen waren de verhoudingen tussen ouders, pleegouders en andere betrokkenen verschillend. In het eerste model functioneren ouders en pleegouders helemaal los van elkaar en is het kind degene die het gat tussen beiden overbrugt. Beiden partijen hebben een eigen ondersteuningsstructuur. In het tweede model zijn de twee partijen nog steeds gescheiden maar is er naast het kind een tweede partij die het gat overbrugt namelijk de pleegzorgbegeleider. Beide partijen hebben ieder hun eigen ondersteuningsstructuur, op de pleegzorgbegeleider na. In het derde model zijn pleegouders en ouders niet meer gescheiden van elkaar én hebben zij één ondersteuningsstructuur. De pleegzorgbegeleider begeleidt zowel ouders als pleegouders en ook eventuele andere hulpverlening is op beide partijen gericht. Daarnaast hoeft het kind geen 'gat' te overbruggen want er is sprake

van samenwerking tussen ouders en pleegouders. De onderzoekers geven aan dat dit derde model het meest succesvolle model is voor een geslaagde pleegzorgplaatsing. De onderzoekers benoemen daarbij dat het in een model waarin sprake is van overlap in taken en verantwoordelijkheden de eigen belangen en machtsposities vaak een goede samenwerking in de weg staan. Wanneer er wordt gestreefd naar een goede samenwerking tussen alle partijen is het van belang dat alle partijen een stem hebben in het proces (ouders worden in de praktijk vaak laat of niet betrokken) en dat men zich bewust is van alle belangen die één ieder in het proces heeft.

Samenwerking pleegzorgbegeleider en plaatsende instantie

Choy & Schulze (2009) hebben een aantal uitgangspunten geformuleerd voor pleegzorgaanbieder om een optimale samenwerking met de plaatsende instantie te bevorderen:

1. 'De pleegzorgaanbieder respecteert de visie, uitgangspunten, doelen en de wettelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de plaatsende instantie en verwacht dat ook van de partner. Wederzijds respect is de kurk waar alle samenwerking op drijft.
2. De pleegzorgaanbieder beoordeelt de samenwerking telkens en zeker in complexe situaties vanuit een win-win optiek. Bij de beoordeling daarvan zal in eerste instantie aangetoond moeten worden hoe ouders en kind en pleegouders daarvan kunnen profiteren.
3. De pleegzorgaanbieder hecht in de samenwerking veel belang aan betrouwbaarheid, integriteit en betrokkenheid. Zich houden aan afspraken, het betrachten van eerlijkheid en een houding van niet-vrijblijvendheid beschouwt de pleegzorgaanbieder als onmisbare voorwaarden.
4. De pleegzorgaanbieder streeft in de samenwerking naar een open communicatie. De hulpverleners van de pleegzorgaanbieder willen graag aangesproken worden op hun functioneren, zowel in positieve als in negatieve zin, als daar aanleiding toe bestaat. Zij willen de plaatsende instantie graag op dezelfde wijze tegemoet treden.
5. De pleegzorgaanbieder gaat ervan uit dat samenwerking vooral mensenwerk is. Het tot stand brengen van samenwerking is mede gebaseerd op goede persoonlijke verhoudingen tussen sleutelfiguren van beide partijen. Aan het onderhouden van deze betrekkingen wordt door de pleegzorgaanbieder veel aandacht besteed en hetzelfde wordt gevraagd van de plaatsende instantie. De kwaliteit van de samenwerking mag echter niet té afhankelijk zijn van personen, zeker niet bezien vanuit het cliëntenperspectief.
6. De pleegzorgaanbieder heeft begrip voor het feit, dat (onverwachte) omstandigheden bij de plaatsende instantie de aard, vorm en/of doel van de oorspronkelijk voorgenomen of tot stand gebrachte samenwerking kunnen beïnvloeden. De pleegzorgaanbieder wil graag meedenken over de oplossing van (mogelijke) knelpunten bij de plaatsende instantie en daar, voor zover mogelijk, ook een bijdrage aan leveren. De pleegzorgaanbieder verwacht van de plaatsende instantie een soortgelijke bejegening als de omstandigheden daarom vragen.
7. De pleegzorgaanbieder is zich ervan bewust dat samenwerking vooral een middel en niet zozeer een doel is. Vanuit deze gedachte wil de pleegzorgaanbieder de samenwerking dan ook periodiek evalueren in het licht van de resultaten. Bij die evaluatie kennen de pleegzorgaanbieder en Bureau Jeugdzorg grote waarde toe aan de tevredenheid van ouders en kind, familie en pleegouders.'

Werkzame elementen in samenwerking

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar werkzame elementen van samenwerking in de pleegzorgcontext. Er zijn wel werkzame elementen bekend van samenwerking tussen verschillende betrokkenen in het algemeen. Om een goede samenwerking tussen verschillende betrokkenen te ontwikkelen zijn de volgende punten van belang (Ten Berge, Addink, De Baat, Bartelink, Van Rossum & Vinke, 2012):

1. Een gezamenlijk perspectief. Om goed samen te kunnen werken is een zekere mate van overeenstemming nodig tussen organisaties en professionals: een gezamenlijke probleemanalyse, een gedeelde visie, gezamenlijke doelen en helderheid over de doelgroep waar de samenwerking zicht op richt.
2. De juiste partners en samenwerkingsafspraken. Dit domein gaat over de partners binnen het samenwerkingsverband, de afspraken die zij met elkaar maken over vorm van de samenwerking en de inzet van mensen en middelen.
3. Respectvolle samenwerkingscultuur. In de praktijk blijken persoonlijke eigenschappen van samenwerkingspartners belangrijke succesfactoren of juist belemmeringen bij samenwerking. Het gaat om kenmerken als betrouwbaarheid, enthousiasme, bevlogenheid, vertrouwen en respect.

4. Duidelijke regie. Het vierde domein gaat over het belang van duidelijke regie van de samenwerking op organisatieniveau en coördinatie van zorg bij de uitvoering op casusniveau.
5. Ondersteunende werkafspraken. Concrete afspraken over de werkwijze en werkprocessen in de praktijk zoals informatie-uitwisseling, instroom, bespreking van casuïstiek (hoe vaak, hoe lang en in welke samenstelling), uitvoering, monitoring en evaluatie van hulp, zijn noodzakelijk om de samenwerking te verankeren in de praktijk.
6. Effectiviteit van het aanbod. Omdat het doel van de samenwerking is om een effectief gezamenlijk hulpaanbod voor pleegkinderen en hun (pleeg)gezinnen te realiseren, is het van belang de beschikbare kennis over effectieve hulp voor de doelgroep te gebruiken.
7. Systematische evaluatie en kwaliteitsverbetering. Door systematisch ontwikkelingen en resultaten van de gestelde doelen te monitoren en te evalueren, wordt feedback geleverd aan betrokken partners en kan zo nodig de werkwijze worden bijgesteld.

Conclusie

Pleegkinderen zijn een kwetsbare groep kinderen waarbij verschillende personen beslissingen nemen (of daar actief in betrokken zijn) over hun leven, zoals ouders, pleegouders, de pleezorgbegeleider en de (gezins)voogd. Om de ontwikkeling van het pleegkind zo goed mogelijk te bevorderen en te borgen is het van belang dat deze personen met elkaar samenwerken. In de praktijk blijkt deze samenwerking echter niet vanzelfsprekend te zijn.

Er komen uit onderzoek tegenstrijdige resultaten naar voren over de effecten van de participatie van ouders op het welzijn van het kind. Hieruit is te concluderen dat het effect van participatie op het welzijn per kind en per situatie verschillend kan zijn. Het is dan ook van belang hier in de begeleiding van pleegkinderen, ouders en pleegouders rekening mee te houden.

Uit onderzoek komen een aantal factoren naar voren die van invloed zijn op de mate van participatie van ouders bij pleezorgplaatsing. In tabel 1.1. *Factoren van invloed op de participatie van ouders bij de pleeggezinplaatsing* staan de factoren weergegeven.

Contacten met de ouders zijn van belang voor het kind, omdat het kind (ondanks een soms moeizame relatie met de ouders) in veel gevallen nog steeds loyaal zal zijn aan hen. Beslissingen over bezoek moeten zorgvuldig en op individuele basis worden gemaakt en afspraken moeten worden bewaakt, omdat continuïteit en regelmaat in de frequentie en duur van de bezoeken een beschermende factor zijn voor de ontwikkeling van het kind. De context van het contact blijkt van belang te zijn. Wanneer pleegouders niet achter de ouder-kind contacten staan of als ouders de plaatsing niet steunen, plaatsen zij het kind in een loyaliteitsconflict, omdat het kind in veel gevallen nog steeds loyaal zal zijn aan de ouders. Dit heeft vaak negatieve gevolgen voor het emotionele welzijn van het pleegkind en kan leiden tot (een verhoging van) gedragsproblemen.

Samenwerking tussen ouders en pleegouders

Een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders is voor het slagen van de pleezorgplaatsing en het welzijn van het pleegkind van essentieel belang. Zowel ouders, als pleegouders als de pleezorgbegeleider hebben een rol in het tot stand brengen tussen een constructieve samenwerking tussen ouders en pleegouders.

De volgende activiteiten kunnen behulpzaam zijn bij het bevorderen van de samenwerking tussen ouders en pleegouders (De Baat & De lange, 2013):

- heldere haalbare afspraken in het zorgteam, waarin doelen en rolverdeling tussen verschillende betrokkenen zijn opgenomen;
- in het overleg luisteren en doorvragen zonder een oordeel te geven, gericht op het begrijpen van de ander;
- in kaart brengen van onderlinge verhoudingen tussen alle betrokkenen;
- aandacht voor een ieders wensen (meerzijdige partijdigheid) met een focus op de gedeelde wens dat het kind goed opgroeit.

Ouders zullen constructief meewerken aan een pleezorgplaatsing wanneer (Hermanns, 2008):

- Duidelijk krijgen dat het kind 'het daar goed heeft'.
- Geïnformeerd worden over hoe het met hun kind gaat.
- Een vorm vinden voor de ouderrol, bijvoorbeeld door op belangrijke momenten zoals verjaardagen, ziekte en schooluitvoeringen op een of andere manier een rol te mogen spelen.
- Geholpen worden in de relatie met pleegouders
- Aandacht voor hun persoonlijke invulling van het niet meer opvoeder zijn.

Pleegouders hebben behoefte aan ondersteuning bij de omgang met de ouders. Dit onderstreept het belang van duidelijke vanuit de hulpverlening gestuurde afspraken, waarin rollen, verwachtingen en grenzen van de betrokkenen duidelijk benoemd worden. Pleegouders verwachten dat pleezorgbegeleiders hierbij een bemiddelende en faciliterende rol spelen.

Factoren van invloed op de participatie van ouders bij de pleeggezinplaatsing:	
Positieve invloed	Negatieve invloed
<p><i>Ouderkenmerken</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid van een moeder • Het hebben van een partner • Steun en begrip ontvangen vanuit het sociale netwerk • Inzicht in de reden en het perspectief van de pleegzorgplaatsing • Het gevoel dat alles eraan gedaan is om uithuisplaatsing te voorkomen • Kleine reisafstand tussen ouders en organisatie en pleeggezin 	<p><i>Ouderkenmerken</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ouders met psychische of mentale problemen • Combinatie van problemen in het gezin, zoals financiële problemen, scheidingen, juridische problemen, drugsgebruik, psychische problemen, huiselijk geweld, armoede en werkloosheid • Eerdere negatieve ervaringen met pleegzorg • Gevoelens van rouw, angst en schaamte • Grote reisafstand tussen ouders en organisatie en pleeggezin
<p><i>Kindkenmerken</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ouders ervaren dat het goed gaat met het kind 	<p><i>Kindkenmerken</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gedragsproblemen bij kinderen
<p><i>Samenwerking met pleegzorgbegeleider</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Flexibiliteit, openheid en interesse vanuit pleegzorgbegeleider voor ouders • Gelijkwaardige samenwerkingsrelatie met ouders door respect, focussen op sterktes, luisteren naar zorgen, assertieve, eerlijke en duidelijke boodschappen, gezamenlijk oplossen problemen en ouders faciliteren emotioneel verbonden te blijven met kind • Aandacht voor motivatie • Gerichtheid op veranderingsproces door inzetten juiste hulp • Aanleren probleemoplossende vaardigheden • Aandacht voor invulling van rol van 'ouder op afstand' • Ondersteuning van ouders bij vormgeven relatie met pleegouders • Rollen en grenzen van alle betrokkenen helder afbakenen en definiëren 	<p><i>Samenwerking met pleegzorgbegeleider</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Twee of meer begeleiders • Langere tijden tussen bezoeken • Niet de hulp krijgen die nodig is • Gevoel dat meer hulp geboden zou kunnen worden • Langere duur van de relatie met de pleegzorgbegeleider
<p><i>Samenwerking met pleegouders</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Als ouders het vertrouwen hebben dat het kind het goed heeft • Ouders informeren over hoe het gaat met het kind • Ouders een rol geven bij de opvoeding en belangrijke gebeurtenissen rondom het kind • Duidelijk inzicht in verdeling van rollen en taken • Pleegouders die achter participatie van ouders staan en ouders respecteren 	

Tabel 1.1. Factoren van invloed op de participatie van ouders bij de pleeggezinplaatsing

Samenwerking met alle betrokkenen

De pleegzorgbegeleider heeft een belangrijke regierol om de samenwerking tussen de betrokken partijen te stroomlijnen. De pleegzorgbegeleider monitort of de samenwerking en de ingezette hulp de gewenste resultaten opbrengt, de gewenste ontwikkeling van het kind is geborgd en of er een gezonde balans tussen draagkracht en draaglast is voor pleegouders.

Uitgangspunten voor goede samenwerking in pleegzorg zijn (Choy & Schulze, 2010):

- wederzijds respect voor visie, uitgangspunten, doelen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van professionals;
- professionals beoordelen de samenwerking vanuit de vraag hoe ouders en kind en pleegouders daarvan kunnen profiteren;
- professionals gedragen zich in samenwerking betrouwbaar, integer en betrokken;
- professionals streven in de samenwerking naar een open communicatie, dat wil zeggen het aanspreken van elkaar in positieve en negatieve zin;
- professionals gaan ervan uit dat samenwerking vooral mensenwerk is en investeren in goede persoonlijke verhoudingen;
- professionals hebben begrip voor (onverwachte) omstandigheden die invloed hebben op de gemaakte afspraken en denken mee in oplossingen van mogelijke knelpunten;
- professionals evalueren de samenwerking periodiek in het licht van de beoogde resultaten.

Algemeen werkzame factoren in samenwerking zijn (Ten Berge et al., 2012):

- een gezamenlijke probleemanalyse, een gedeelde visie, gezamenlijke doelen en helderheid over de doelgroep waar de samenwerking zicht op richt;
- afspraken over de vorm van de samenwerking en de inzet van mensen en middelen;
- een respectvolle samenwerkingscultuur;
- duidelijke regie van de samenwerking op organisatieniveau en coördinatie van zorg bij de uitvoering op casusniveau;
- concrete afspraken over de werkwijze en werkprocessen in de praktijk;
- benutten van beschikbare kennis over effectieve hulp voor de doelgroep;
- systematische evaluatie en kwaliteitsverbetering.

Literatuur

- Alpert, L.T. (2005). Research review: Parents' service experience - a missing element in research on foster care case outcomes. *Child and Family Social Work*, 10, 361-366.
- Alpert, L.T., & Britner, P.A. (2009). Measuring parent engagement in foster care. *Social Work Research*, 33, 135-145.
- Altman, J.C. (2008). Engaging families in child welfare services: worker versus client perspectives. *Child Welfare League of America*, 87, 41-61.
- Baat, M. de, Bergh, P. van den, & Lange, M. de (2014). *Richtlijn Pleegzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging voor pedagogen en onderwijskundigen.
- Baat, M. de, & Lange, M. de (2013). *Modulebeschrijving pleegzorgbegeleiding*. Utrecht: Kenniskring Pleegzorg en het Nederlands Jeugdinstituut.
- Bastiaansen, P., & Kramer, M. (2012). *De Kleine Gids Pleegzorg. Juridisch en Pedagogisch (ver)antwoord*. Deventer: Kluwer.
- Berge, I. ten, Addink, A., Baat, M. de, Bartelink, C., Rossum, J. van, & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen: een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bergh, P. van den, & Weterings, T. (red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Van Gorcum.
- Bergh, P. van den, Weterings, T., & Schoenmakers, M. (2011). Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen. Een analyse vanuit de theorie en de praktijk. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 36, 128-143.
- Brown, J., & Calder, P. (1999). Concept-Mapping the Challenges Faced by Foster Parents. *Children and Youth Services Review*, 21, 481-495.
- Browne, D., & Moloney, A. (2002). 'Contact Irregular': a qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements. *Child and Family Social Work*, 7, 35-45.
- Buehler, C., Rhodes, K., Orme, J. G., & Cuddeback, G. (2006). The potential for successful family foster care: conceptualizing competency domains for foster parents. *Child Welfare*, 85, 523-558.
- Child Welfare Information Gateway (2011). *Family Reunification: What the Evidence Shows*. Washington: Child welfare Information Gateway.
- Child Welfare League of America (1995). *Standards of excellence for family foster care services*. Washington DC: CWLA.
- Choy, J., & Schulze, E. (2009). *Kiezen voor kinderen: een nieuwe blik op het samenspel in pleegzorg*. Santpoort Zuid/Amsterdam: Nisto/Spirit.
- Daamen, W. (2014). *Begeleiden van pleegouders: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Daamen, W. (2014). *Het nemen van een opvoedingsbesluit: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Delfabbro, P. H., Barber, J. G., Cooper, L. (2002). The role of parental contact in substitute care. *Journal of Social Services Research*, 28(3), 19-39.

- Fraser, M. W., Walton, E., Lewis, R. E., Pecora, P. J., & Walton, W. K. (1996). An experiment in family reunification: Correlates of outcomes at one-year follow-up. *Children and Youth Services Review*, 18, 335-361.
- Haans, G., Dijkstra, H., Kleemans, M., & Robbroeckx, L. (2002). *Ik heb er vrede mee. Verslag van veertig diepte interviews in het kader van het onderzoeksproject Roldifferentiatie bij langdurige pleeggezinplaatsingen*. 's-Hertogenbosch/Nijmegen: Stichting jeugdzorg, Radboud Universiteit, Orthopedagogiek. Gezin en gedrag.
- Haans, G., Robbroeckx, L., Hoogeduin, J., & Beem-Kloppers, A. (2009). *Methodieboek ouderbegeleiding bij roldifferentiatie: ouders helpen bij het invullen van de ouderrol na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Haight, W. L., Black, J. E., Mangelsdorf, D., Giorgio, G. G., Schoppe, S. J., & Szewczyk, M. (2002). Making visits better: The Perspectives of Parents, Foster Parents, and Child Welfare Workers. *Child Welfare*, 81, 173-202.
- Haight, W.L., Kagle, J.D., & Black, J.E. (2003). Understanding and supporting parent- child relationships during foster care visits: attachment theory and research. *Social Work*, 48, 195-207.
- Hermanns, J. (2008). *Verschoven gezag. Methodisch werken in de voogdij*. Utrecht/Woerden: Collegio/COACT Consult.
- Hudson, P., & Levasseur, K. (2002). Supporting parents: Caring voices. *Child Welfare*, 81, 853-877.
- Klooster, E., & Burik, A. van (2000). *Ouders van pleegkinderen gehoord: Onderzoek naar het perspectief van ouders op pleegzorg*. Amsterdam: DSP.
- Lambermon, M.W.E. (2005). Onderzoek in de pleegzorg: Positieve en negatieve gevolgen van een frequente bezoeksregeling en een interventieprogramma om ingroei in het pleeggezin te bevorderen. *Ouderschap en Ouderbegeleiding*, 8, 111-121.
- Leathers, S. J. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. *Family Relations*, 52, 53-63.
- Lewis, R. E., & Callaghan, S. A. (1993). The peer parent project: Compensating foster parents to facilitate reunification of children with their biological parents. *Community Alternatives*, 5, 43-65.
- Linares, L.O., Montalto, D., Li, M., & Oza, V.S. (2006). A promising parenting intervention in foster care. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 32-41.
- Maaskant, A. (2007). *Kind tussen pleegouders en ouders*. Amsterdam: SWP.
- Maaskant, A., Hermanns, J., & Bos, H. (2007). Het kind tussen pleegouders en ouders. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 46(7/8), 311-320.
- Marcenko, M., Brown, R., Voy, P.R. de, & Conway, D. (2010). Engaging parents: Innovative approaches in child welfare. *American Humane*, 25, 23-34.
- McKay, M.M., & Bannon, W.M. (2004). Engaging families in child mental health services. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 13, 905-921.
- McWey, L.M. & Mullis, A.K. (2004) Improving the lives of children in foster care: The impact of supervised visitation. *Family Relations*, 53, 292-300.
- Mosek, A. (2004). Relations in foster care. *Journal of Social Work*, 4, 323-343.

Mouissie, J. (2006). *Het pleegkind in ontwikkeling* (master's thesis). Leiden: Universiteit Leiden, Afdeling Orthopedagogiek.

Platt, D. (2012). Understanding parental engagement with child welfare services: an integrated model. *Child and Family Social Work*, 17, 138-148.

Poirier, M.A., & Simard, M. (2006). Parental involvement during the placement of a child in family foster care: factors associated with the continuation of parental roles. *Child Youth Care Forum*, 35, 277-288.

Quality4Children (2007). *Quality4Children standards for out-of-home child care in Europe*. Gedownload van: <http://www.quality4children.info>.

Robberechts, M., Klingels, M., Holen, F. van, & Vanderfaeillie, J. (2013). *Samenwerken met ouders in pleegzorg*. In: Vanderfaeillie, Van Holen en Vanschoonlandt (2013): *Op weg met pleegzorg: kansen en risico's*. Leuven/Den Haag: Acco.

Saint-Jacques, M.C., Drapeau, S., Lessard, G., & Beaudoin, A. (2006). Parent involvement practices in child protection: a matter of know-how and attitude. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23, 196-215.

Salveron, M., Lewig, K. & Arney, F. (2009). Parenting groups for parents whose children are in care. *Child Abuse Review*, 18, 267-288.

Sanchirico, A., & Jablonka, K. (2000). Keeping foster children connected to their biological parents: The impact of foster parent training and support. *Child & Adolescent Social Work Journal* 17, 185-203.

Steensma, L. (2004). *Opvoedingsvariant*. Utrecht: Maatschappelijke Ondernemers Groep.

Stellebø, T. (2013). Partnership with parents of children in care: A study of collective user participation in child protection services. *British Journal of Social Work*, 43, 579-595.

Strijker, J., & Knorth, E. J. (2009). Uitdagingen voor pleegouders: Een empirisch onderzoek naar factoren die samenhangen met de aanpassingen van het pleegkind. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 34, 2-15.

Trotter, C. (2007). *Working with involuntary clients. A guide to practice. 2nd edition*. London: Sage.

Vanderfaeillie, J., & Holen, F. van (2010). Het verloop van pleeggezinplaatsingen. In P. van den Bergh en T. Weterings (Eds.), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. (pp. 177-193). Assen: Van Gorcum.

Weterings, A. M. (2009). *Analyses op gegevens van twee lijsten uit het PSI 62 pleeggezinnen* (ongepubliceerde notitie). Leiden: Universiteit Leiden, afdeling Orthopedagogiek.

Weterings, A. M., & Bergh, P. van den (2010). De betekenis van de ouder voor het pleegkind. In P. van den Bergh en T. Weterings (Eds.), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. (pp. 83-104). Assen: Van Gorcum.

Weterings, A. M., & Bergh, P. M. van den (2012). De stem van het pleegkind. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht, januari 2012*, p. 12-20.

Wilson, K., Sinclair, I., Taylor, C., Pithouse, A., Sellick, C. (2004). *Fostering Success. An Exploration of the Research Literature in Foster Care*. Social Care Institute for Excellence. Bristol: The Policy Press.

Zoon, M. (2014). *Effectieve interventies voor pleegkinderen en pleegouders*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bijlage: methode literatuuronderzoek

Om de literatuur over het onderwerp 'positie en samenwerking ouders, pleegouders en professionals' (inclusief beknopt over begeleiding ouders) te zoeken is gezocht in de databases Psychinfo, OVID Medline en Web of Science. In deze zoekmachines is gezocht in de abstracts en op keywords, er is gezocht vanaf 1 januari 2000 tot 01-04-2014. Er is gebruik gemaakt van een drielaagse zoektocht van de zoektermen foster care in combinatie met de termen "foster child*", "foster parent*", parent*, "social worker", professional, "biological parents", in combinatie met de termen cooperat*, position, "parental role", partner*, collaborat*, "parental rights", "parental involvement", "team, visit*", "working together". Met de Nederlandse zoektermen pleegzorg, in combinatie met pleegkinderen, pleegouders, professionals, "biologische ouders" en ouders, in combinatie met positie, samenwerking, samenwerken, rechtspositie en ouderbetrokkenheid is specifiek ook gezocht in de eerste tien pagina's van Google Scholar. Hiernaast zijn de referentielijsten van de boeken/bronnen/artikelen doorzocht op verdere relevante referenties. De websites van CWLA, BAAF, REES centre en SCIE zijn doorzocht op bronnen die voor het onderwerp relevant waren. Boeken, proefschriften, reviews, rapporten en empirische artikelen konden worden geïncludeerd, maar ervaringsverhalen en case-studies zijn niet in beschouwing genomen voor de reviews. Zowel Engelstalige als Nederlandstalige bronnen konden worden geïncludeerd.

De search is uitgevoerd door Mitch van Geel en Anouk Goemans werkzaam bij de Universiteit Leiden, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Instituut Pedagogische Wetenschappen, Orthopedagogiek.